

Л. О. Пашинок,

к. е. н., асистент кафедри економіки підприємства, КНУ імені Тараса Шевченка

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ, СКЛАДОВІ ТА ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

**Досліджено підходи до трактування сутності поняття "економічна безпека підприємства".
Визначено та проаналізовано основні складові економічної безпеки підприємства, а також роз-
глянуто фактори, які впливають на її формування.**

***The approaches to the interpretation of the concept of "economic security of enterprise" are
investigated. The main components of economic security of enterprise are defined and analyzed.
Factors which influence its formation are considered.***

---

*Ключові слова: безпека, економічна безпека підприємства, складові економічної безпеки, фактори
впливу.*

Key words: security, economic security of enterprise, components of economic security, influence factors.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасні умови господарювання, що характери-зуються високим динамізмом та невизначеністю зовнішнього середовища, все більше актуалізують питання забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. Від здатності підприємств швидко та ефективно усувати можливі загрози, підтримувати стабільність свого функціонування, забезпечуючи належний рівень власної економічної безпеки, залежить й національна економічна безпека та стабільність економічного зростання держави в цілому.

СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Дослідженню питань економічної безпеки як на рівні національної економіки, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання присвятили свої праці такі відомі вчені-економісти, як: А. Гальчинський, В. Геєць, С. Мочерний, Я. Жаліло, В. Мунтіян, Т. Васильців, І. Александров, В. Богомолів, Г. Андрощук, Т. Клебанова, Г. Пастернак-Таранущенко, О. Ляшен-

ко, С. Довбня та ін. Проте, незважаючи на вагомий науковий доробок у цій сфері та зважаючи на багатоплановість й зростаючу вагомість даної проблеми в сучасних умовах господарювання, питання поглиблення теоретичних та практичних аспектів формування належного рівня економічної безпеки вітчизняних підприємств й надалі потребують посиленої уваги.

Мета дослідження полягає в систематизації існуючих поглядів на сутність економічної безпеки підприємства, визначенні її складових та виявленні можливих факторів її забезпечення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Глобалізація світового господарства, посилення інтеграції вітчизняної економіки в міжнародні об'єднання, загострення конкурентної боротьби на усіх рівнях і т.п. висувають перед кожним окремим суб'єктом господарювання вимоги щодо посилення рівня власної економічної безпеки.

Термін "безпека" в перекладі з грецької мови означає "володіти ситуацією", що дозволяє розглядати

її як такий стан суб'єкта, при якому зміни притаманних йому якостей та параметрів, внаслідок виникнення непередбачуваної ситуації, є незначними або добре контрольованими. Необхідно зазначити, що в країнах Західної Європи термін "безпека" почав вживатися наприкінці XII ст. і трактувався як стан відсутності або нейтралізації загроз, небезпеки, а також створення умов та соціальних інститутів, що його забезпечують [7, с. 4]. У слов'янському суспільстві, на думку С.Шкарлет [10, с. 7], поняття "безпека" з'явилося у середині XV ст. як реакція на загарбницькі посягання Золотої Орди, й у XVII ст. його вже почали відносити до державних і загальнодержавних. У серпні 1881 р. в царській Росії було прийнято "Положення про заходи щодо охорони державного порядку і громадського спокою", де вперше було визначено поняття громадської безпеки.

Дослідження, власне, сутності "економічної безпеки підприємства" показало, що в економічній теорії та практиці не існує єдиного підходу до її визначення. Так, деякі вчені під економічною безпекою розуміють стан економічної системи, який дозволяє їй динамічно, ефективно розвиватися, вирішуючи при цьому соціальні задачі. Інша частина вчених схильється до того, що це стан захищеності підприємства від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, а також різного роду дестабілізуючих чинників, при якому підприємство здатне до відтворення чи реалізації своїх комерційних інтересів [1; 2; 4].

Г. Козаченко та В. Пономарьов визначають економічну безпеку підприємства "як гармонізацію в часі та просторі економічних інтересів підприємства з інтересами, пов'язаних з ним, суб'єктів зовнішнього середовища, що діють за межами підприємства" [6, с. 4]. В свою чергу, Т.Соколенко розглядає економічну безпеку як стан, при якому стратегічний потенціал фірми знаходиться поблизу меж адаптивності, а загроза втрати економічної безпеки наростає тим дужче, чим ближчою є ступінь адаптивності стратегічного потенціалу до граничної зони [8].

Однак, враховуючи багатогранність та багатфакторність даного поняття, найбільш повним та ємним, на думку автора, є визначення Т.Васильцевої, який пропонує під економічною безпекою підприємства розглядати такий стан функціонування, при якому підприємство та його продукція є конкурентоспроможними на ринку, а також одночасно гарантується: найбільш ефективне використання ресурсів; інтелектуального та кадрового потенціалу; стабільність функціонування та прогресивність розвитку; можливість протистояти негативним впливам зовнішнього та внутрішнього середовища його функціонування [3, с. 18].

Виходячи з цього, головні завдання щодо реалізації забезпечення економічної безпеки підприємства повинні бути спрямовані на: досягнення мети функціонування підприємства; забезпечення ефективного використання ресурсів; посилення його фінансової стійкості та платоспроможності; попередження негативного впливу зовнішнього середовища; охорону комерційної таємниці та інформації; досягнення безпеки персоналу підприємства, майна та капіталу.

Важливим аспектом процесу управління економічною безпекою підприємства є визначення її складових з подальшим ґрунтовним їх аналізом й розробкою конкретних механізмів їх посилення.

Необхідно зазначити, що разом з існуванням різних точок зору на сутність даного поняття, немає єдиної думки відносно складових економічної безпеки. В цілому, можна виділити три основні підходи до їх визначення, а саме системний, ресурсний та функціональний [5]. Так, прихильники системного підходу розглядають підприємство як з'єднану сукупність підсистем, відповідно до чого і виокремлюють ряд складових економічної безпеки, а саме: технологічну, до якої відносять всі інтереси та загрози, що впливають на технічну сторону процесу виробництва; ресурсну, що відображає матеріальне забезпечення виробництва основними видами ресурсів; фінансову; соціальну і т.п.

На відміну від системного підходу, прихильники ресурсного акцентують увагу на тому, що підприємство у своїй діяльності використовує певну сукупність корпоративних ресурсів, а отже, й економічну безпеку необхідно формувати виходячи з можливої загрози кожному з видів корпоративних ресурсів підприємства. При такому підході до складових економічної безпеки підприємства відносять: безпеку капіталу, безпеку персоналу, безпеку технології та інформації, безпеку техніки та обладнання, безпеку прав тощо.

Функціональний підхід найбільш поширений і передбачає виокремлення у складі економічної безпеки складових, ґрунтуючись на їх функціональній спрямованості. У межах даного підходу економічна безпека суб'єкта господарювання формується з таких складових, як:

- техніко-технологічна, яка відображає рівень відповідності технології, що використовується на підприємстві, сучасним світовим аналогам;
- фінансова, що покликана забезпечити досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів;
- інтелектуальна та кадрова, яка полягає в збереженні та розвитку інтелектуального потенціалу суб'єкта господарювання;
- інформаційна, головне завдання якої полягає в забезпеченні ефективного інформаційно-аналітичного супроводу господарської діяльності;
- екологічна, яка повинна забезпечити виконання встановлених екологічних норм та мінімізацію втрат від забруднення зовнішнього середовища;
- правова, головне завдання якої полягає у всебічному правовому забезпеченні діяльності підприємства, виконанні діючого законодавства;
- силова, яка спрямована на забезпечення фізичної безпеки співробітників підприємства (передусім керівництва), збереження їх майна тощо.

Необхідно зазначити, що для підприємств різних галузей важливість тих чи інших складових економічної безпеки суттєво відрізняється, тому необхідно виважено та критично підходити й до процесу їх визначення, особливу увагу приділяючи тим, які для конкретного підприємства є первинними.

На формування економічної безпеки впливає ряд факторів. Зокрема, до них можна віднести наступні:

— фактори виробництва, тобто ті фактори, які здійснюють безпосередній вплив на діяльність підприємства. До них можна віднести територіальне розміщення підприємства; природні ресурси, які є в його розпорядженні; наявну виробничу інфраструктуру і т.п.;

— зміна кон'юнктури ринку, що викликана науково-технічним прогресом, державним втручанням, впливом інфляції, сезонності і т.п.;

— надійність постачальників сировини та матеріалів. Так, на економічну безпеку підприємства впливає цінова політика сформована відносно сировини, матеріалів та напівфабрикатів. Її практична ефективність залежить від диверсифікації постачальників, що дозволяє уникнути монополізації поставок. Крім того, необхідно розуміти, що суттєво вплинути на рівень економічної безпеки можуть недостатньо правильно оформлені довгострокові контракти на постачання сировини та матеріалів (із чітко вказаними термінами поставок, якісними характеристиками сировини, вписаними штрафними санкціями);

— компетентність керівництва підприємства, що визначається ступенем професіоналізму топ-менеджменту при прийнятті тих чи інших управлінських рішень;

— державне регулювання діяльності підприємства. Важливість даного фактора визначається роллю держави у створенні необхідних умов для сприяння виробництва продукції, захисту прав національних товаровиробників, розробки та впровадження обґрунтованих фіскальних заходів і т.п.;

— надійний захист комерційної таємниці, що визначається здатністю держави гарантувати збереження таємниці щодо науково-технічних розробок, підтримки інтелектуальної власності тощо.

Економічна безпека підприємства забезпечується одночасно як на оперативному, так і на стратегічному рівнях. Зокрема, на оперативно-тактичному рівні відбувається вирішення поточних господарських задач, пов'язаних з оптимізацією процесу використання наявних у розпорядженні підприємства ресурсів. На стратегічному ж рівні приймаються більш масштабні рішення, націлені на довгострокову перспективу. Це стосується формування цільових орієнтирів діяльності підприємства в майбутньому, вибору стратегії досягнення цілей, розробки стратегії використання основних конкурентних переваг суб'єкта господарювання [9, с. 276].

Для того, щоб дослідження, пов'язані з економічною безпекою підприємства, перейшли з теоретичного рівня в площину реального практичного застосування, важливого значення набувають питання встановлення градації економічної безпеки, розробка методів оцінки стану та визначення рівня економічної безпеки, розробка показників оцінки економічної безпеки підприємства тощо.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки, хотілося б ще раз відзначити, що економічна безпека підприємства є складним та багатовекторним поняттям, про що свідчить різно-

маніття наукових підходів до його сутності, виокремлення основних складових, а також факторів, що здійснюють на неї безпосередній вплив. Крім того, економічна безпека включає в себе ряд заходів, що забезпечують конкурентоспроможність підприємства та стабільність його функціонування. До першочергових завдань, покликаних попередити зниження рівня економічної безпеки підприємства, можна віднести розробку способів уникнення можливих загроз та напрямів мінімізації негативних впливів, зростання якості збору та аналізу інформації стосовно конкурентного середовища функціонування підприємства, посилення аналітичної роботи щодо існуючих та можливих витрат виробництва, посилення уваги до інтелектуальної складової тощо.

Література:

1. Барановський А.І. Фінансова безпека: монографія / А.І. Барановський. — К.: Фенікс, 1999.
  2. Довбня С.Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С.Б. Довбня, Н.Ю.Гичова / Фінанси підприємств. — 2008. — №4. — С. 88—97.
  3. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємства України: стратегія та механізм зміцнення: монографія. — Львів: Вид-во ТзОВ "Ліга Прес", 2008. — 385 с.
  4. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. / Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський. — К.: ЦУЛ, 2009. — 256 с.
  5. Дмитриев И.А. Определение перечня составляющих экономической безопасности предприятия / И.А. Дмитриев, А.О. Блызнюк // Экономика, менеджмент, предпринимательство. Сборник научных статей Восточноукраинского национального университета имени В.Даля. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://eme.ucoz.ua>.
  6. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П. Економічна безпека підприємств: сутність і передумови формування // Теорія та практика управління у трансформаційний період: Зб. наук. праць. — Донецьк: ІЕП НАН України, 2001. — Т. 3. — С. 3—7.
  7. Основи економічної безпеки: [підручник] / О.М. Бандурка, В.Є. Духов, К.Я.Петрова, М. Черняков. — Х.: Вид-во Національного університету. внутр. справ, 2003. — 236 с.
  8. Соколенко Т.М. Економічна безпека підприємства в умовах транзитивної економіки // VII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція "Наука і життя: сучасні тенденції, інтеграція у світову наукову думку" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://intkonf.org/kand-ped-n-sokolenco-tm-ekonomichna-bezpeka-pidpriemstva-v-umovah-tranzitivnoyi-ekonomiki>
  9. Экономическая безопасность: учеб. пособие / [В.А. Богомолов и др.]; под ред. В.А. Богомолова. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. — 295 с.
  10. Шкарлет С. М. Еволюція категорії "безпека" в науковому та економічному середовищі / С. М. Шкарлет // Формування ринкових відносин. — 2007. — № 6. — С. 7—12.
- Стаття надійшла до редакції 03.09.2012 р.*